

УДК 37.013.74 (438)

Бочарова О. А.

ОБДАРОВАНИЙ УЧЕнь У СЛОВАЧЧИНІ

А Розглядається система освіти Словаччини, що складається з двох ступенів: початкової та середньої шкіл. Учні можуть продовжити навчання в гімназіях, професійних училищах, технікумах та у вищих навчальних закладах. Словаччина відноситься до країн, які цілеспрямовано займаються підтримкою обдарованих дітей, створюючи всі необхідні умови. Особлива увага приділяється висвітленню особливостей навчання обдарованих учнів. Свої здібності учні можуть розвинути у спеціалізованих школах для обдарованих учнів і спеціальних класах, навчаючись за індивідуальним планом або за прискореними програмами.

Ключові слова: обдарованість, здібності, учень, художня обдарованість.

У статті використані матеріали поїздки до Словенії та Словаччини учасників Міжнародного проекту «Наука – Мистецтво – Освіта, опрацювання й упровадження інноваційної моделі діагностики, методів, форм роботи і підтримки художньо обдарованих учнів» у рамках Малопольської Операційної програми MNRPO.08.02.00-12-430/10 (м. Краків, 2011–2013 рр.).

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливим науковими чи практичними завданнями. Питання підтримки обдарованих учнів, пов'язані зі змістом та методами навчання, організацією навчального процесу, співпрацею між школами, освітніми центрами й організаціями, які допомагають розвинути здібності цієї категорії дітей. Особливу категорію представляють діти з різними видами художніх здібностей.

Метою проекту, в якому мені довелося брати участь було ознайомлення з методами та формами роботи з художньо обдарованими дітьми в чотирьох країнах (Польщі, Словенії, Словаччини й Україні) та на цій основі опрацювати інноваційну модель діагностики, методів, форм і підтримки цих дітей. Упродовж обмінних візитів представники проекту (науковці, шкільні вчителі, працівники позашкільних установ, студенти Краківської Академії імені Анджея Фрича Моджевського мали можливість побачити на практиці форми роботи з художньо обдарованими дітьми в кожній країні. Зроблені спостереження, результати бесід, анкетування вчителів дозволили розробити інноваційну модель діагностики, методів, форм роботи та підтримки обдарованих учнів, яка має сприяти індивідуальному розвитку художніх здібностей кожної дитини, заохочувати до творчості, стимулювати до праці.

На міжнародному рівні Словаччина визнана як країна, яка цілеспрямовано займається й під-

тримує обдарованих дітей, створюючи відповідні умови для оптимального розвитку. Роботу школи регулюють закони та документи Міністерства шкільництва Словацької Республіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання підтримки обдарованих особистостей у різних країнах вивчали як українські, так і зарубіжні науковці, зокрема в Росії (М. Біржева, Г. Тарасова, Г. Ульянова, С. Цветкова); у різних європейських країнах (Л. Кокоріна (Іспанія), Е. Лодзінська (Польща), Л. Чухно (Німеччина), В. Доцкал, Т. Ковац, І. Лазнібатова (Словаччина) та США (І. Бабенко, П. Тадеєв, Н. Теличко).

Формулювання цілей статті (постановка завдання): розкрити особливості роботи та підтримки художньо обдарованих учнів в Словаччині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система освіти Словаччини складається з: початкової (відвідують учні віком від 6–7 до 14–15 років) та середньої (гімназія; мовні школи, школи для учнів зі специфічними освітніми потребами (відвідують учні віком від 14–15 до 18–20 років)).

Основними виховними напрямками діяльності школи є: моральне, естетичне, трудове, медичне, фізичне, екологічне та релігійне виховання. Поряд із державними в країні існують церковні та приватні школи.

Діти ідуть до школи у 6 років. При вступі до навчального закладу спеціальна комісія здійснює відбір учнів до першого класу, у разі «неготовності» дитини розпочати навчання, вона має право ще один рік відвідати підготовчий клас.

Основна школа складається з 2-х ступенів: пер-

ший (1–4 класи) – навчання триває 4 роки; другий (5–9 класи) – 5. Після закінчення основної школи учні мають визначитися із майбутнім вибором, і на цій підставі обрати тип навчального закладу: гімназію, середню спеціалізовану школу або взагалі розпочати професійну діяльність і вступити до спеціалізованого професійного училища.

Навчання в гімназії триває чотири роки, у випадку, якщо це спеціальна гімназія з поглибленим вивченням кількох іноземних мов, то термін збільшується на один рік і становить п'ять років. Закінчення гімназії дає право учню вступити до вищого навчального закладу.

Наступним типом навчального закладу є технікум. Навчання в ньому триває чотири роки. Напрями навчання: економічне, педагогічне, охорона здоров'я. Після його закінчення випускники отримують освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста. Отримання диплому про закінчення цього закладу також надає у майбутньому можливість вступити до університету. І останнім типом є середнє професійно-технічне училище. Навчання також триває від 1 до 4 років. Після його закінчення випускник може розпочати професійну діяльність.

Навчання у ВНЗ триває 5 років (три роки – бакалаврат; два роки – магістратура). До ВНЗ учень вступає у віці 19–20 років та закінчує у 24–25 років [1].

Робота з обдарованими учнями. Метою виховання та навчання обдарованого учня в Словаччині є досягнення максимального розвитку його здібностей і використання їх на користь суспільства. Робота з обдарованими дітьми розпочалася в країні ще на початку 60-х рр. ХХ ст. На той час серед освітян точилися гострі дебати про необхідність створення для обдарованих учнів спеціалізованих шкіл і спеціальних класів. Особливо ця проблема постала, коли виявилось, що багато учнів досягають високих результатів у різного роду конкурсах.

Саме в цей період стали з'являтися спеціальні профільні класи з поглибленим вивченням предметів. У більшості шкіл існували класи з прискореним вивченням математики або іноземних мов. Варто зауважити, що робота в таких класах не мала теоретичного підґрунтя, а спиралася лише на досвід учителя та його ентузіазм. Крім того, в країні було започатковано організацію та проведення багатьох конкурсів із різних предметів, які стимулювали розвиток здібностей учнів. Популярними серед них були предметні олімпіади з математики, фізики, хімії, географії, біології, російської, німецької, англійської та французької мов.

Особливістю освіти в країні є те, що значна увага приділяється вивченню іноземних мов. На сьогодні система вивчення іноземних мов є диференційованою, що надає можливість усім дітям (не лише обдарованим лінгвістично) вивчати іно-

земні мови. Багато дітей розпочинають вивчати іноземну мову в першому класі або ще в дошкільних освітніх установах.

Починаючи з 1979 року при Міністерстві шкільництва Словаччини було створено робочу групу, до складу якої входили науковці, вчителі, яка займалася діагностикою та виявленням видів здібностей обдарованих учнів та їх підтримкою. Уся увага науковців була зосереджена на трьох видах здібностей: художні, спортивні та математичні [3, с. 124].

На основі перших результатів досліджень були зроблені висновки про те, що здібності існують незалежно від: географічних умов (місто чи село); соціально-економічних умов (родинні умови, соціально-економічний статус родини, вік батьків, кількість дітей, матеріальне становище); статі дитини (хлопець чи дівчина); кожному виду здібностей притаманні характерні ознаки.

У лютому 1993 р. в країні було розпочато Проект підтримки обдарованих учнів. Проект охоплював мережу шкіл для обдарованих дітей усієї Словаччини. Основними напрямками діяльності програми була психологічна підтримка, розвиток здібностей і таланту обдарованих учнів, мотивація. 1 вересня 1993 р. був відкритий перший експериментальний клас для обдарованих учнів у Братиславі [4, с.109].

На думку словацької дослідниці з проблеми обдарованості І. Лазнібатової, проект не створювався лише на основі теоретичних знань науковців, його практична реалізація була побудована на основі життєвого досвіду. Ініціаторами нової концепції навчання обдарованих дітей були батьки, бабусі й дідусі. Вони стали активними учасниками проекту: вносили пропозиції, активно обговорювали їх і ділилися досвідом.

У 2007 р. в Словаччині була прийнята Концепція розвитку здібностей, яка складалася з трьох етапів роботи з обдарованими дітьми. Головним завданням першого етапу є розвиток та активізація потенційних можливостей дитини, а також залучення її до участі у різного роду гуртках за інтересами, факультативних заняттях, наукових колах. У роботі брало участь 20% учнів [там само].

На другому етапі відбувався відбір учнів та їх свідомо участь у різного роду заняттях. Така активність охоплювала 10 % учнів.

Третій етап включав діагностику здібностей учнів, а також визначалися подальші напрями роботи з ними. Відбір учнів здійснювався в спеціалізованих школах і класах для обдарованих учнів. Кількість становила від 2 до 5% дітей.

Словацькі науковці не застосовують термін «діагностика», а «ідентифікація талантів». Основними формами роботи з обдарованими дітьми є: виявлення здібностей обдарованих учнів, підтримка розвитку таланту та професійне спрямування.

На сьогодні найвідомішим в країні є проект APROGEN, розроблений директором однієї зі

шкіл м. Братислава І. Лазнібатовою. Цей проект фінансується Міністерством освіти Словаччини і підтримується багатьма різними організаціями, які займаються й опікуються обдарованими учнями [6].

Метою проекту APROGEN є пошук, розвиток та підтримка здібностей обдарованих учнів від молодшого віку і до атестата зрілості. Завдяки тісній співпраці з Вишеградською Фундацією до шкіл, які реалізують цей проект, приймаються учні із закордону.

У школах, залучених до проекту APROGEN застосовується індивідуальне та диференційоване навчання. Навчання учнів ділиться на три етапи: дошкільна освіта (2–5 років), початкова освіта (6–10) та навчання в гімназіях і ліцеях (10–18) [6].

На першому етапі, тобто у шість років відбувається діагностика здібностей учнів і залучення їх до участі у різного типу гуртках. На другому – навчання діяльність учителя спрямована на розвиток індивідуальних здібностей та потенційних можливостей дитини. На третьому – навчання робота з обдарованими учнями спрямована на розвиток комунікативних умінь, на розвиток умінь учнів вирішувати складні ситуації, працювати в колективі та управляти власним розвитком.

Представлена програма підкріплена міністерськими положеннями та документами щодо підтримки обдарованих дітей. Особлива увага приділяється створенню інноваційних дидактичних центрів, застосуванню спеціально розроблених програм та апробації методів навчання, авторських підручників і методичних матеріалів.

Щодо методичної роботи, що вона спрямована на реалізацію річних проектів разом з учнями. Школи, які здійснюють програму, тісно співпрацюють з університетами, а у межах профорієнтаційної роботи запрошують до проведення занять спеціалістів із різних галузей. Систематично організовуються та проводяться конференції, під час яких експерти, вчителі, батьки презентують свої здобутки і діляться набутими знаннями і досвідом.

Метою навчання обдарованих учнів у межах проекту є: створення відповідних умов для розвитку інтелектуального потенціалу обдарованих учнів; мотивація учнів до кращих результатів, розвиток мислення та креативності (вирішення проблемних завдань); підтримка емоційного стану обдарованої особистості (застосування емпатійних вправ, вирішення складних проблем, пов'язаних з міжлюдськими стосунками, регулярні зустрічі з метою релаксації); створення умов для оптимального розвитку загальних і спеціальних здібностей, захоплень; створення дружньої та творчої атмосфери, у якій завжди думка учня буде вислухана, діти можуть вільно висловлювати свої погляди; формування демократичних, партнерських, приятельських відношень між учнями і вчителем.

З огляду на той факт, що концепція реалізується в рамках Проекту підтримки здібностей, то, як наслідок, реалізуються ширші цілі, а саме: створення гнучкіших педагогічних і психологічних програм роботи з обдарованими учнями; розроблення альтернативних матеріалів підручників, робочих зошитів, що містять збагачену частину навчальної програми; опрацювання нових методів у навчанні; вироблення нових форм оцінки знань обдарованих учнів; опрацювання нових навчальних планів і програмного мінімуму; підготовка індивідуальних і диференційованих навчальних програм для обдарованих учнів залежно від типу здібностей; розроблення законодавчих норм підтримки обдарованих учнів; створення комплексної концепції опіки та підтримки обдарованих учнів від 5 до 18 років.

На основі та врахуванні вищезазначених компонентів було розроблено модель альтернативної підтримки обдарованих дітей, основними компонентами якої є: ідентифікація здібностей і відбір обдарованих дітей; інноваційні методи навчання обдарованих дітей; специфіка вивчення окремих предметів; форми оцінки обдарованих учнів; підхід учителя до учнів і співпраця з батьками; виховна робота з обдарованими учнями та психологічна допомога.

Як стверджує словацький науковець В. Доцкал, головну роль відіграють «здібності до навчання, креативність, оригінальність, витримка». На думку науковця, кожна людина має талант, а його розвиток залежить від родинних генів, середовища (природного, матеріального, соціального, освітнього), індивідуальної активності та випадку. В. Доцкал вважає, що здібності є регулятором активності людини. Серед додаткових чинників, які свідчать про розвиток таланту, дослідник додає: фізичні властивості, вміння, знання та компетенції [2].

Словаччина приділяє значну увагу розвитку здібностей дітей, вважаючи пріоритетом, що всі діти є обдаровані, тому вже з молодших років необхідно створювати умови для оптимального розвитку.

Художня обдарованість. Розроблена і запроваджена в країні художня концепція пропонує словацьким дітям унікальний простір для розвитку художніх здібностей, надає їм можливість експериментувати з різними матеріалами та перетворювати їх у художній витвір. Така інтеграційна модель містить диференціацію форм і методів естетичного виховання обдарованих дітей.

Успіх та співпраця вчителя у роботі з художньо обдарованими учнями залежить від трьох складників:

– художньої експресії та процесу створення художньої роботи – візуальна вразливість, візуальне уявлення і фантазія дитини;

– поведінки учнів, яка безпосередньо пов'язана зі створенням витвору та його оцінкою; особлива увага приділяється розвитку творчих, інтелек-

туальних та етичних здібностей учнів;

– поведінки самого вчителя, що сприяє розвитку творчих здібностей.

Художні здібності словацькі учні можуть розвинути в школах для художньо обдарованих учнів. Відомою в країні є школа Zkladnб Umeleckб Љkola im. Ludovita Fullu в м. Ружомберок, заснована у 1953 р. Це державний навчальний заклад, метою якого є розвиток талановитих дітей.

Один із шкільних будинків призначений для художньо обдарованих дітей. У школі діти можуть розвинути художні, музичні, літературні та танцювальні здібності. Заняття в школі відбуваються у другій половині дня (з понеділка по п'ятницю). У школі працює дев'ять груп по 12 учнів, хоча зазвичай, на заняттях присутні від 8 до 10. Робота в маленьких групах створює унікальні можливості для педагогічної взаємодії вчителя з дітьми та розкриття таланту. Більш, ніж за 60 років свого існування, 2000 її випускників стали відомими артистами та мистецтвознавцями [7].

У початковій школі Zakladnб Љkola Bystrickб cesta v Ruřomberku в основі навчання лежить метод гри й експериментів, який дозволяє кожній дитині бути автором, художником, творцем. Уроки з малювання проводяться в школі раз на тиждень. Передбачені також факультативні заняття, на яких реалізується програма з образотворчого мистецтва два рази на тиждень [8].

Усі словацькі школи, зокрема початкові, тісно співпрацюють з галереями і музеями. Так, наприклад працівники Liptovskй Muzeum організують заняття для учнів (1–4 класів). При складанні виховного плану на рік учитель обов'язково включає заняття в музеї, визначає та обговорює теми, дає проведення. Працівник музею завчасно готує план занять, консультується з учителем щодо змісту, цілей і методів його проведення. Заняття для учнів завжди проводиться у присутності шкільного педагога або класного керівника [5].

Бочарова Е. А. Одарённый ученик в Словакии.

А Рассматривается система образования Словакии, которая состоит из двух ступеней: начальной и средней. По окончании основной школы ученики могут продолжить обучение в гимназиях, профессиональных училищах, техникумах и высших учебных заведениях. Словакия относится к той категории стран, которые целенаправленно занимаются поддержкой одарённых детей, создавая для этого все необходимые условия. Особое внимание в статье уделяется освещению особенностей обучения одарённых детей. Свои способности одарённые ученики могут развить в специализированных школах для одарённых детей и специальных классах, обучаясь по индивидуальной или по ускоренной программ.

Ключевые слова: одарённость, способности, ученик, художественная одарённость.

Bocharova O. A. The gifted student is in Slovakia.

S The article describes the educational system of Slovakia, which consists of two stages: primary and secondary schools. Students can continue their education in gymnasiums, vocational schools, colleges and universities. Slovakia belongs to the countries that are purposefully engaged in the support of gifted children, creating all the necessary conditions. Particular attention is drawn to learning aspects of gifted students. Pupils can develop their skills in specialized schools for gifted pupils and special classes, studying according to the individual plan or accelerated programs.

Key words: giftedness, abilities, pupil, artistic giftedness.

Важливу роль з художньо обдарованими учнями відіграє педагогічний діалог, зокрема індивідуальні розмови з дитиною.

У роботі з обдарованими учнями особливо поціновується творче мислення, зокрема дітей молодшого шкільного віку; до того ж учні захоплюються до вміння ставити запитання, експериментування, маніпулювання предметами та ідеями; робота в групах проходить завжди в творчій атмосфері, вчителі створюють спеціальні ситуації, що вимагають від дитини творчого, неординарного мислення; учнів постійно вчать за ініціативу та самостійну діяльність. Перевагою словацьких шкіл є те, що майже в усіх школах створені всі необхідні умови для повного розвитку дитячих здібностей.

Висновки за результатами дослідження. Отже, під час відвідування Словаччини, було встановлено, що країна цілеспрямовано підтримує обдарованих учнів. В країні існують різні типи навчальних закладів, які дозволяють дитині розвинути свої здібності. Щодо розвитку художніх здібностей, то методи та форми роботи з цією категорією учнів є подібними до тих, що застосовуються в Україні.

Список використаної літератури

1. Освіта європейські цінності. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.org/pictures/1/Upbringing%20towards%20European%20values%20-%203.pdf>
2. Dořkal, V. Talent nie je dar, Smena, Bratislava, 1986.
3. Kovař, T. Program rozvijania tvorivosti Dořkal V., a kol.: Rozvijanie schopnosti deti predľkolskйho a mladľeho ľkolskйho veku, VUDPaP, Bratislava 2000, s. 116–127.
4. Laznibatova, I. Uceň zdolny na Słowacji – koncepcja opieki na podstawie projektu alternatywnej opieki nad uzdolnionymi dziećmi, W. Limont, J. Cieřlikowska (red.), Wybrane zagadnienia edukacji uczniyw zdolnych. T.2. Uceň-Nauczyciel-edukacja, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Krakow, 2005. – 109 s.
5. Liptovskй mzeum v Ruřomberku. – Режим доступу : <http://www.liptovskemuzeum.sk/>.
6. Vytvorena Program APROGEN – Alternatnyy PROGram Edukcie Nadasach bol ochodnotena ako moderna poztyvne rozvijajaci tak vřkonov ako aj osobnostn sfiru nadasach ziakov a v praxis a osvedil vysoko efektvny aj v edukacnom procese pri prci s nadasami ziakami. – Режим доступу : <http://www.zshrnche.edu.sk/aprogen/aprogen.html>.
7. Zkladnб Umeleckб kola im. Ludovita Fullu. – Режим доступу : <http://www.zusruřomberok.sk>.
8. Zakladnб Љkola Bystrickб cesta v Ruřomberku. – Режим доступу : <https://zsbystricka.edupage.org/>.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 10.04.2016*